

AZ ÁLLOMÁNYGYARAPÍTÁS KÉRDÉSEI A MŰSZAKI TERMELÉSI
KÖNYVTÁRI HÁLÓZATBAN

Két évvel ezelőtt, 1956. márc. 9.-én a Magyar Közlöny 19. számában jelent meg a könyvtárügy szabályozásáról szóló törvényerejű rendelet, valamint az ennek végrehajtását biztosító M.T. határozat. A közelmúltban pedig napvilágot látott a művelődésügyi miniszter 103/1958 M.M. számú utasítása, amely kifejezetten a műszaki termelési könyvtári hálózatról, annak szervezeti felépítéséről és a hálózathoz tartozó alközpontok és szakkönyvtárak együttműködéséről és feladatairól beszél. Az említett rendelet, a végrehajtási utasítás és a miniszteri utasítás közreadásával a könyvtárügy továbbfejlesztéséhez szükséges hatósági intézkedések sora bezárult és – ahogyan mondani szokás – most már rajtunk a sor, hogy megmutassuk: milyen tartalommal tudjuk megtölteni azt a keretet, amelyet ezen rendeletek a műszaki termelési könyvtárak hálózati központja, alközpontjai és a hálózathoz tartozó könyvtárak számára megad.

I.

Vannak könyvtári feladatok, amelyeknek jó elvégzése érdekében az OMK és a jelentősebb üzemi és intézeti szakkönyvtárak még jóval a könyvtárügy szabályozásáról szóló rendelet megjelenése előtt megtalálták az együttműködés utjait, azért mert érezték és felfogták a műszaki szakkönyvtárak felé megnyilvánuló igényeket és nem akartak azok elől kitérni. Ma már nem is lényeges, hogy az esetek döntő részében az OMK jelentkezett a szakkönyvtáraknál, hogy felhívja figyelmüket tennivalóikra. Napirenden voltak azok az esetek is, amikor az üzemi vagy intézeti szakkönyvtárak képviselői keresték fel az OMK-t, hogy könyvtáruk legkülönbözőbb kérdéseiben kérjék segítségét. Ez az együttműködés kifejlesztette a könyvtárközi kölcsönzést; szolgálta az állományvédelmet; egyre több könyvtár tett eleget a könyvtári feldolgozó munka elemi kö-

vetelményeinek. Az OMK szervezésében lebonyolított szak-könyvtárak közötti versenyek helyes célkitűzéseikkel kitűnően szolgálták fenti eredmények mellett, a szakkönyvtárak közötti szervezett tapasztalatcserét, élesen rávilágítottak arra, hogy a szakkönyvtárak elsőrendű kötelessége a dokumentációt beiktatni a szorosan vett könyvtári feladatok közé.

Ugyancsak még jóval a törvényerejű rendelet megjelenése előtt indult meg és hozott kézzel fogható eredményeket a magyar műszaki könyvtárügynek az OMK szervezésében lebonyolított és ma is folyó szakképzése, és továbbképzése a hálózathoz tartozó könyvtárosok számára. Nem véletlen az, hogy mind ezek a felsorolt munkaterületek ott szerepelnek a könyvtárügy szabályozásáról szóló törvényerejű rendelet 11. pontjának alpontjai között. /A végrehajtási utasítás 11. pontja kimondja azt, hogy a könyvtári hálózat munkáját szakszempontról az egyes hálózatok kijelölt központjai irányítják és az a-f pontokban fel is sorolja ezen hálózati központok feladatait./

Ez a tény mit sem von le a rendelet szükségességéből, hanem éppen nyomatékot ad azoknak a tennivalóknak, amelyek elvégzését az élet már igazolta. Természetesen a rendelet megjelenése és az azóta eltelt idő kiszélesítette és magasabb szintre emelte az együttműködést a hálózati központ /OMK/ és a szakkönyvtárak között.

II.

Érdekes és nem lehet véletlen, hogy a 11/a pontban, /tehát a hálózati központok feladatai között elsőnek/ említett tennivalók sem a rendelet megjelenése előtt, sem pedig az azóta eltelt 2 év alatt nem kerültek napirendre, illetőleg egyáltalán nem történtek komoly lépések azok megvalósítása érdekében. Mit mond ez a 11/a pont? A többi között azt a feladatot adja a hálózati központnak, hogy hangolja össze, a hálózatához tartozó könyvtárak "állománygyarapítását, továbbá külföldi könyv- és folyóiratbeszerzési terveit, s ez utóbbiakat - a többi hálózat beszerzési terveivel való egyeztetés végett - a népművelési miniszternek megküldi." Valóban az OMK, mint hálózati központ ezen a téren nem sok kezdeményező lépést tett és a hálózatához tartozó szakkönyvtárak is csak egy-két esetben keresték meg az OMK-t állománygyarapításuk "összehangolása" céljából. Vajon azt jelenti-e ez a kétoldalu tartózkodás, hogy az állománygyarapítás hálózaton belüli "összehangolásának" nincs meg a gyakorlati szükségszerűsége és hogy a rendelet idézett pontját ez alka-

lommal az élet nem igazolja? Bár ez nem az első eset lenne a rendeletek történetében, úgy gondoljuk mégsem erről, hanem igenis a többenél bonyolultabb, de szükséges feladatról van szó, amelynek megoldásához azonban igen körültekintően és a kellő feltételek birtokában szabad csak hozzáfognunk.

Az állománygyarapítás összehangolásának szükségességét nem kell sok szóval bizonygatni. A műszaki termelési könyvtári hálózathoz tartozó szakkönyvtárak az OMK-val együtt 1958-ban több mint 9 millió forintot költenek el a tőkés országokból évente behozott műszaki sajtótermékekre. Számottevő az az összeg is, amelyet a Sz.U. és a többi baráti állam műszaki kiadványainak behozataláért adunk ki. És mindezt - valljuk be - minden tényleges tartalmi ellenőrzés nélkül. Az az ellenőrzés ugyanis, amely a főhatóságok részéről az u.n. engedélyezés formájában jelentkezik, az esetek döntő többségében csupán a deviza- és forint keretek betartását kíséri figyelemmel, és csak igen kevés helyen terjed ki a megrendelésre feladott kiadványok érdemi bírálatára.

Az említett összegek nagyságából önmagában is nyilvánvaló, hogy egy komoly érdemi ellenőrzés tekintélyes összegű megtakarításokat eredményezhetne. /Nem vagyunk olyan gazdagok, hogy ilyen megtakarítási lehetőségeket még hosszú ideig kihasználatlanul hagyjunk./ Tisztában kell azonban lennünk azzal is, hogy a műszaki termelési könyvtárak hálózatához tartozó könyvtárak állománygyarapítása összehangolásának nem lehet csak a forint-megtakarítások elérése egyetlen célkitűzése. Illetőleg forintmegtakarításokat csak akkor szabad produkálni, ha az ehhez vezető utak nem sértik a megrendelő könyvtárak szakmai érdekeit. Ezt pedig egyenlőre könnyebb leírni, mint az első lépéseket ehhez megtenni. Ha csupán a napjainkban érvényben lévő jórészt formai ellenőrzést vizsgáljuk, annak a kitűzött keretek betartása mellett jelentkező másik, de hátrányos eredménye az, hogy sok esetben tovább tart az az út, amelyet a megrendelés a megrendelőtől az engedélyező szervén keresztül a Kultúra-ig megtesz, mint maga a beszerzés. Az első fontos lépés tehát az lenne, hogy amíg a formai ellenőrzést nem tudja felváltani egy valóságos, tartalmi ellenőrzés /a "pecsételő" szervek/ ne nyujtsák meg feleslegesen a rendelések útját. Ésszerűnek látszik az, hogy az engedélyező pecsételési munkáját a művelődésügyi miniszter említett utasítása alapján lényegében termelési áganként szerveződő hálózati alközpontok megerősödésük sorrendjében átvállalják. Valószínű, hogy ezek a hálózati alközpontok nagyobb gondot fordítanak az alájuk tartozó könyvtárak megrendeléseinek gyors továbbítására, mint a termelési tárcáknak az engedélyezéssel eddig megbízott szervei. A Kultúra

különben örömmel honorálna minden olyan helyes javaslatot, amely a megrendelések hozzá vezető útját megrövidítené. Ez a lépés - hangsúlyozzuk - hasznos és szükséges lenne, de jó megoldása esetén sem vissz tul bennünket a formai ellenőrzésen. A komoly nehézségek akkor jelentkeznek ha most már valóban összehangoló lépésekre szánánk magunkat, azaz az engedélyező munkában a következő elemeket is igyekeznénk érvényesíteni:

1./ Az adott üzem, vagy intézet termelési feladatai kutatási területe, szakember-képzése alátámasztják-e a szóban forgó kiadvány megrendelését;

2./ a hálózati alközponthoz tartozó szakkönyvtárak éves folyóirat- és folyamatos könyvrendelése milyen mértékben mutatnak azonosságot, illetve dönthet-e az ellenőrző /összehangoló/ szerv abban, hogy az adott könyv, folyóirat, vagy egyéb periodika megrendelése indokolt egyik, vagy másik szakkönyvtár részéről abban az esetben, ha a szóban forgó kiadvány egy másik szakkönyvtár állományában már megvan, vagy éppen rendelés alatt van. Meg tudná-e védeni ez a központi véleményező szerv a maga esetleges vétőjét, azzal a műszaki könyvtárossal szemben, aki a beszerzés jogosságát alá tudja támasztani intézménye szakembereinek igényeivel, és termelési feladataik alapos ismeretével;

3./ Az előző pontban említett problematika továbbfejlesztése, azaz az azonos beszerzések helyes arányainak vizsgálata most már az egyes hálózati alközpontok állománygyarapításának egybevetése útján. És végül:

4./ az OMK mint hálózati központ állománygyarapításának összehangolása a hozzátartozó szakkönyvtárak ezirányu munkájával ugyancsak az azonos beszerzések helyes arányainak megállapításával, ebben az esetben különös tekintettel arra, hogy mint az ország legnagyobb műszaki alapkönyvtára és a hálózat központja a maga viszonylag fejlett nagykönyvtári módszereivel az állománygyarapításban számára biztosítandó nagyobb lehetőségek esetén valószínűleg hathatósabban tudná segíteni a hálózathoz tartozó azon kisebb állományu szakkönyvtárakat, amelyek a beszerzési keretek felaprózása következtében amugy sem tudnak, eleget tenni a velük szemben támasztott igényeknek.

III.

Az OMK mind a mai napig nem lépett fel a hálózatához tartozó könyvtáraknál az állománygyarapítás összehangolására vonatkozó igényekkel. Részben nem látszik értelme annak, hogy a napjainkban tulnyomó részt érvényben lévő formai vé-

leményezést - ha annál többet nyújtani nem tud - átvállalja, részben pedig tisztában kell lenni azzal, hogy ameddig a műszaki kiadványok központi címtára /KC/ nem valósul meg, nem gondolhatunk a hálózat állománygyarapítási kérdéseinek magasabb szintű összehangolására. A műszaki folyóiratok központi címtárának építése az OMK belső erőinek nagyobb igénybevételeével már megkezdődött.- Ha megkapja a szükséges segítséget az OMK, alközpontjai segítségével meg tudja majd vetni az alapját a műszaki könyvek címtárának is. Csakis ekkor szabad a hálózat állománygyarapítási kérdéseivel az említett formákban foglalkoznunk. Jelentheti-e ez a kényszerű megállapítás azt, hogy az OMK nem lát a maga számára a műszaki termelési könyvtárak hálózatában az állománygyarapítással kapcsolatos feladatokat? Tul azon, hogy egy pillanatra sem kerül le követeléseink napirendjéről a műszaki kiadványok központi címtára felépítésének szükségessége, fokozott mértékben keressük azokat az utakat, amelyek az adott lehetőségek felhasználásával segítik a hálózat állománygyarapítási munkáját. Az OMK az egyetlen a tudományos nagykönyvtárak között, amely állománygyarapodásáról havonta megjelenő kiadványban /AZ OMK UJ KÜLFÖLDI BESZERZÉSEINEK JEGYZÉKE/ ad számot, mégpedig a tárgyhónapot követő hónapon belüli megjelenéssel. A kiadvány szerves része az a szintén havonként megjelenő melléklet, amely az új beszerzések mellett a szaklapokból kigyűjtött és beszerzésre ajánlott műszaki könyveket foglalja szakcsoportok szerinti jegyzékbe. /MŰSZAKI KÖNYVEK FIGYELŐJEGYZÉKE./ A havonkénti megjelenés és az anyag gyors feldolgozása elsőrendűen a hálózathoz tartozó szakkönyvtárak állománygyarapító munkáját kívánja szolgálni. A kiadvány iránt állandóan fokozódó érdeklődés ezt a feltevést igazolni is látszik.

Az utóbbi hónapok sikeresnek ígérkező kezdeményezése az OMK részéről a hálózati könyvtárak felé az olyan jellegű és legfrisebb kiadású műszaki kiadványok ajándékként történő szétosztása, amelyek igen hasznosak és értékesek, publikálhatók is, de a normál kereskedelmi forgalomba /ÁKV/ nem kerülnek. Ilyenek például az ipari technikai tankönyvek, egyetemi jegyzetek, különlenyomatok, kutatóintézeti jelentések, szakminisztériumi kiadványok, stb. Ezt az anyagot az Országos Széchényi Könyvtár kötelezpéldány anyagából nyeri az OMK, abból a helyes elgondolásból kiindulva hogy mind az OSZK, mind pedig az OMK számára fölös számú műszaki könyvek kerüljenek azokba a könyvtárakba, ahol azokat hasznosan forgathatják. A kezdeményezés helyességét és sikerét mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a könyvtárat más célokból felkereső könyvtárosok alig egy hónap alatt 1157 kötet könyvet válogattak ki könyvtáraik számára. A hálózat között szét-

osztásra kerülő anyag hétről-hétre kiegészül és felfrissül, így a hálózati könyvelosztás folyamatossága biztosítva van. Annak ellenére, hogy ez a tevékenység az OMK belső erőinek újabb igénybevételét jelenti, feladatunknak tekintjük ennek a kezdeményezésnek kiterjesztését és kifejlesztését.

A műszaki termelési könyvtári hálózat állománygyarapító munkájának összehangolását véli szolgálni az OMK, mint a hálózat központja. azzal a kezdeményezéssel is, hogy a saját könyvtári állományának folyamatos gyarapító munkájába tanácsadóként igyekszik bevonni a hálózat jelentősebb szakkönyvtárait. Nemcsak az látszik u.i. helyesnek, hogy az OMK ismerje meg a hálózatahoz tartozó könyvtárak ezirányu munkáját és problémáit, hanem legalább ilyen hangsúllyal szükséges az is, hogy a hálózat is egészséges befolyást tudjon gyakorolni az OMK gyarapítási elgondolásaira. Eddig közvetlen megbeszélések alapján 12 könyvtáros vállalkozott arra, hogy előre elkészített űrlapok kitöltése és beküldése útján rendszeresen megküldi javaslatait az OMK-hoz olyan külföldi műszaki könyvek beszerzésére, amelyeket vagy saját könyvtára számára megrendelt, vagy különböző okokból nem kíván megrendelni, de mind a két esetben szükségét látja annak, hogy a szóbanforgó művek az ország műszaki alapkönyvtárában meglegyenek. A 12 könyvtáros és az OMK ilyen irányu együttműködése korántsem jelenti a hálózat egybefogását. Ezzel tisztában vagyunk. De kétségtelenül lépés a jó együttműködés felé. A kört tovább kell tágítani és feltétlenül bele kell vonni a hálózat alközpontjait is.

Az állománygyarapítás egybehangolásáról itt elmondott néhány gondolat és az eddig megtett egy-két lépés ismertetése remélhetőleg újabb és jobb javaslatok megtételére fogja sarkalni azokat a könyvtárosokat, akik az állománygyarapításnak a hálózaton belüli összehangolását helyesnek és szükségesnek tartják.

Benedek Jenő

X - X - X